ÅRSHÖGTIDEN

ÅRSHÖGTIDEN 2016
VID UMEÅ UNIVERSITET

HEDERSDOKTORER

Sverker Evans 7
Fredricka L. Gilje 8
Simon Griffin 9
Lena Lundgren 10
Lars Mathiassen 11
Ella Nilsson 12
Aina Nilsson Ström 13

PROFESSORER

Christoph Draeger 16
David Edvardsson 19
Åke Forsberg 20
Anneli Ivarsson 23
Anna Larsson 24
J. Ola Lindberg 27
Tomas Lindgren 28
Urban Markström 31
Gregory Neely 32
Elisabet Nylander 35
Jenny Persson 36
Erik Rosendahl 39
Miguel San Sebastián 40
Camilla Sandström 43
Laszlo Veisz 44
Mikael Vinka 47

PRISTAGARE

Fredrik Almqvist 50
Gianna Chiesa Isnardi 51
Rikard Eriksson 52
Nelson O. Gekara 53
Lena Gunhaga 54
Åsa Gunnarsson 55
Gauti Jóhannesson 56
Eva Munck-Wikland 57
Johan Tordsson 58
Ann Wennerberg 59

MEDALJÖRER

Lena Gustafsson 62
Britta Lundgren 63

HEDERSDOKTORER VID UMEÅ UNIVERSITET

SVERKER EVANS

FILOSOFIE HEDERSDOKTOR VID TEKNISK-NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Med starkt engagemang för havsmiljön

Sverker Evans, f.d. avdelningsdirektör vid Naturvårdsverket och senare Havs- och vattenmyndigheten, har på ett engagerat sätt arbetat för att åtgärda miljöproblem och skapa en god havsmiljö. Han har under många år varit svensk delegationsledare i kommittéerna för skyddet av de marina miljöerna i Östersjön (Helsingforskommissionen) och i Nordostatlanten (Oslo-Pariskommissionen) samt ordförande i Nordiska ministerrådets havsgrupp.

I sin roll som vetenskaplig avdelningsdirektör vid Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har Evans starkt bidragit till Umeå universitets anseende inom marin miljöforskning. Genom återkommande uppdrag och tilldelning av medel till Umeå universitet under en tjugoårsperiod har Evans varit avgörande för uppbyggnaden av vetenskaplig kompetens och forskningsinfrastruktur hos Umeå marina forskningscentrum, UMF, i Norrbyn.

Sverker Evans har bidragit till insamling av långa ekologiska tidsserier, vetenskapligt grundade analyser och syntes för Bottniska viken, samt systematiskt bidragit till uppbyggnaden av en marin forskningsinfrastruktur för detta arbete. De långa tidsserierna är bland de bästa i världen och används till årliga marina tillståndsbeskrivningar som beslutsunderlag för myndigheter och politiker.

Sverker Evans föddes 1945 i Stockholm. Han har en doktorsexamen i marin zooekologi vid Uppsala universitet. Evans har arbetat vid Studsvik AB (radioaktivitet i akvatisk miljö), vid Naturvårdsverket samt vid Havs- och vattenmyndigheten. Uppdrag har bl.a. omfattat nationell miljöövervakning, nationellt oljeskadeskydd, havsmiljöförvaltning och miljöaspekter vid utläggningen av Nord Streams gasledning. Evans har varit ledamot i styrelserna för de marina forskningscentrumen i Stockholm, Göteborg och Umeå och har medverkat som expert i Internationella havsforskningsrådet.

FREDRICKA L. GILJE

MEDICINE HEDERSDOKTOR VID MEDICINSKA FAKULTETEN

Forskning kring äldre personers psykiska hälsa

Fredricka L. Gilje föddes 1947 i Sydney, Montana, USA. Hon är sjuksköterska, disputerade vid University of Colorado och är senior professor i omvårdnad, fortfarande verksam vid Montana State University i USA. Utöver Umeå universitet har hon även undervisat vid andra svenska lärosäten, bland annat Ersta Sköndal högskola och Mälardalens högskola, men också i Norge, Finland och Kina. Hon har publicerats i bland annat *Journal of Clinical Nursing* och *Nursing Ethics*, där hon också ingått i redaktionella granskningsråd.

Fredricka L. Gilje har stärkt kvalitativ forskning inom omvårdnad, särskilt psykiatrisk omvårdnad. Hon har genom egen forskning och forskarhandledning bidragit till att öka förståelsen för hur patienter kan uppleva sin sjukdom och en förändrad livssituation, men även förståelsen för att vara närstående eller att vårda äldre, sjuka personer. Fokus för hennes forskning idag är självmordsprevention bland äldre, sjuksköterskors bemötande av självmordsbenägna patienter samt hur utbildning i självmordsprevention kan utformas för sjuksköterskor.

Gilje bjöds in som gästforskare till Umeå universitet av professor Astrid Norberg redan 1995 och då var omvårdnad både som forskningsfält och som huvudområde under uppbyggnad i Sverige. Som internationell gästforskare har Fredricka L. Gilje sedan dess varit en mycket viktig person för utvecklingen av området. Under vistelserna vid Umeå universitet har hon gett seminarier och undervisat både på grund- och avancerad nivå. Hon har varit bihandledare och utgjort ett värdefullt stöd till många doktorander samt varit medförfattare till ett flertal vetenskapliga artiklar som utgått från Medicinska fakulteten.

SIMON GRIFFIN

MEDICINE HEDERSDOKTOR VID MEDICINSKA FAKULTETEN

Med fokus på diabetes och fetma bland barn

Simon Griffin är en internationellt etablerad forskare inom diabetes- och primärvårdsforskning. I sin forskning använder han en bred repertoar av forskningsmetoder inklusive epidemiologi, kvalitativa metoder och randomiserade kliniska studier. Hans forskning har bidragit till en fördjupad förståelse för värdet av screening för diabetes. Han har också studerat hur omgivning och livsstil bidrar till utvecklingen av övervikt och fetma samt hur man kan främja fysisk aktivitet hos barn och ungdomar.

Griffin har varit en viktig samarbetspartner för forskarutbildning sedan han kom till Umeå universitet och den Nationella forskarskolan i allmänmedicin (NFSA) 2010. Som en av NFSA:s två fasta internationella lärare i Umeå håller han årligen föreläsningar och seminarier, vilket bidragit till forskarskolans och universitets internationalisering. Hans postdoktorer arbetar regelbundet i Umeå med lokala forskare inom forskningssamarbetet VIPCAM, ett gemensamt forskningsprojekt som grundas på data från Västerbottens hälsoundersökningar.

Simon Griffin föddes 1962 i Richmond utanför London. Han är professor i allmänmedicin, verksam vid University of Cambridge och en framstående forskare inom primärvårds- och diabetesforskning. Han rekryterades till Umeå universitet 2010 som lärare i Nationella forskarskolan i allmänmedicin och är idag delaktig i forskningssamarbetet VIPCAM. Griffin, som utför praktik på 20 procent vid Lensfield Medical Practice i Cambridge, är expertkonsult för brittiska National Institute for Health Research och medförfattare till över 250 publiceringar.

Lena Lundgren började sin akademiska bana 1982 då hon tog socionomexamen vid Umeå universitet. Sedan följde master- och forskarutbildning vid School of Social Service Administration, University of Chicago. Efter disputationen 1991 genomförde hon postdokstudier vid Department of Sociology, University of Chicago. År 1994 blev hon Associate Professor vid Boston University School of Social Work, och 2008 blev hon professor vid samma institution och lärosäte. År 2010 knöts åter kontakt med Umeå universitet.

LENA LUNDGREN

FILOSOFIE HEDERSDOKTOR VID SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Internationellt erkänd missbruksforskare

Lena Lundgren är en internationellt ledande forskare inom området missbruk och missbruksbehandling. Hon har bidragit till att stärka existerande samhällsvetenskaplig missbruksforskning vid Institutionen för socialt arbete, och stimulerat andra forskare till att anlägga nya teoretiska och metodologiska perspektiv i sin forskning. På liknande sätt har Lundgren bidragit till utveckling vid Enheten för polisutbildning. Även där har hennes kompetens fått betydelse för den forskning som bedrivs vid enheten, särskilt den forskning som rör tvångsomhändertagna flyktingbarn. Hon har även tagit initiativ till ett internationellt nätverk av missbruksforskare som finansierats av Riksbankens Jubileumsfond.

Lundgren har aktivt arbetat för att föra ut vetenskaplig forskning till det omgivande samhället. I denna roll har hon bland annat varit anlitad av Världshälsoorganisationen (WHO) som expert till deras drogförebyggande arbete för minskad smittspridning av HIV. För närvarande leder Lundgren ett interdisciplinärt forskningsprojekt *Förbättring av insatser vid missbruksbehandling inom svensk socialtjänst* – en nationell registerbaserad studie som är finansierad av FORTE. Lena Lundgren samarbetar också med forskare från United Nations Office on Drugs and Crime med att utvärdera behov av missbruksvård globalt. Hon och hennes kollega Dr. Ivy Krull, Boston University arbetar på en bok, som ska publiceras 2017 i Oxford University Press.

LARS MATHIASSEN

FILOSOFIE HEDERSDOKTOR VID SAMHÄLLS-VETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Utvecklar digital innovationskraft

Lars Mathiassens forskning fokuserar på utveckling och användning av IT i verksamheter. Visionen bakom Mathiassens forskning är att etablera effektiva samverkansprojekt mellan forskargrupper, industri och IT-leverantörer i syfte att stärka individers, organisationers och regioners innovationskraft.

Mathiassen är starkt engagerad i Swedish Center for Digital Innovation (SCDI) vid Institutionen för informatik, Umeå universitet. Genom sitt engagemang som gästprofessor vid institutionen har Lars Mathiassen varit en hörnsten för SCDI och hans expertis har varit en starkt bidragande orsak till de starka resultat som SCDI har uppnått under de senaste åren. Lars Mathiassen byggde upp IT-forskningen och IT-utbildningen i Aalborg från tidigt 80-tal till att bli ledande i Skandinavien.

Den bakomliggande visionen i Aalborg under Mathiassens ledning var att samarbeta med regionens näringsliv och offentlig sektor med både forskning och utbildning. År 2002 fick han ett erbjudande från Georgia Research Foundation att bygga upp en liknande verksamhet i Atlanta, USA. Idag är Center for Process Innovation vid Georgia State University i Atlanta ett världsledande centrum för tillämpad IT-forskning.

Lars Mathiassen föddes 1950 i Nykøbing Mors, Danmark. Han har en doktorsexamen i informatik från Universitetet i Oslo, Norge (1981) och är teknologie doktor i programvaruteknik vid Aalborg Universitet, Danmark (1998). Lars Mathiassen är sedan 2002 professor vid Computer Information Systems Department och grundare av Center for Process Innovation vid Robinson College of Business, Georgia State University i Atlanta, USA.

ELLA NILSSON

FILOSOFIE HEDERSDOKTOR
VID HUMANISTISKA FAKULTETEN

Livslång kärlek till Västerbottens mat och kultur

Ella Nilsson, född 1945 i Storuman, har gått en hushållsteknisk utbildning i Sandviken och en hushållslärarutbildning i Umeå. Mellan åren 1974 och 2000 var hon konsulent i Västerbottens läns hushållningssällskap. Från 1987 var hon tv-kock i *Café Umeå* och i början av 1990-talet hade hon sin egen tv-serie *Maträtt med Ella*. Åren 2000–2010 var hon VD för Svensk Köttinformation. Nu driver hon företaget Ella Nilsson Mat & Prat AB. Hon är föreläsare i Norrländsk matkultur och var under 2000-talet adjungerad lektor på Restauranghögskolan vid Umeå universitet.

Vid marknadsföringen av Västerbottens kulinariska förtjänster finns få som gjort det med större omsorg än Ella Nilsson; inte minst genom hennes blick för hur de lokala råvarorna skall tas tillvara. Hon har varit värdinna vid det norrländska smörgåsbordet på Världsutställningen i Sevilla 1992, ansvarig för förtäringen vid kungaparets Eriksgata längs Inlandsbanan, projektledare för Gastro Botnia och i 26 år värd och inspiratör vid Västerbottensveckorna på Grand Hôtel i Stockholm.

Nilsson har medverkat i flera böcker kring mat och kulturhistoria: *Mat för litet kök* (1993) tillsammans med Lars Ulvenstam, *En god bit Västerbotten* (1995), *Kära Ella! Käre Torgny!* (2002) och *Maten: hunger och törst i Västerbotten* (2004) tillsammans med Torgny Lindgren samt *Västerbotten på Grand Hôtel* (2010). Hon har varit matambassadör och arrangerat 19 mat- och kulturresor i länet.

Ella Nilsson är även ledamot i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, ordförande för Sveriges matjournalister ”Matmaffian”, hedersmedlem i Norrlandsförbundet samt styrelseledamot i Västerbottens Gille i Stockholm. Hon har belönats med Olof Högberg-plaketten och mottog 2013 Kungl. Skytteanska Samfundets kulturpris.

AINA NILSSON STRÖM

FILOSOFIE HEDERSDOKTOR VID TEKNISK-NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Tongivande designer inom fordonsindustrin

Aina Nilsson Ström är designer och rådgivare med en lysande meritlista inom fordonsindustrin. Hon har arbetat som industridesigner vid Saab Scania, chefsdesigner vid General Motors och Vice President Product Design vid AB Volvo. Idag arbetar hon som rådgivare inom designområdet i sin egen verksamhet. Under hela sin karriär har hon arbetat strategiskt för att knyta samman och utveckla industridesignområdet inom industri, undervisning och forskning.

Nilsson Ström har varit tongivande och spelade en viktig roll när forskningsfältet industridesign introducerades i Sverige i allmänhet och på Designhögskolan vid Umeå universitet i synnerhet. Hennes idéer om samverkan med industrin är idag centrala för Designhögskolan och nyckeln till skolans framgång.

Under mer än tjugo år har Aina Nilsson Ström bidragit till Designhögskolans utveckling genom deltagande i samarbetsprojekt, som handledare, rådgivare, som medlem i olika kommittéer och genom informella diskussioner med både lärare och studenter. Hon har utforskat nya designmetoder och designkunskaper och har varit tongivande inom forskningsprogrammet *”Safe and effective transport”* i samverkan mellan Volvo och Designhögskolan.

Aina Nilsson Ström är född 1953 och kommer från Jönköping. Hon har examen i industridesign från HDK, Högskolan för design och konsthantverk (1976). Hon har haft många förtroendeuppdrag som styrelseledamot i bland annat Electrolux, Ballingslöv, SWECO och Beckmans Designhögskola. Dessutom har Nilsson Ström haft regeringsförordnande som styrelseordförande i SVID 2001–2004, varit ledamot i forskningsinstitutet Imego 1999–2004 och ledamot i regeringens Globaliseringsråd 2006–2009. Aina Nilsson Ström tilldelades IVA:s guldmedalj 2002 för framstående ledarskap vid utvecklingen av design inom fordonsindustrin.

PROFESSORER
VID UMEÅ UNIVERSITET

Christoph Draeger föddes 1965 i Zürich, Schweiz. Han tog 1990 examen från HSLU Lucerne, Schweiz och studerade vid ENSAV, i Bryssel, Belgien, 1990–1991. Han har undervisat vid ZHdK Zurich; HEAD Geneva; UEM Europeiska universitetet i Madrid; Arte Conducta Havanna Kuba; ECAV, Sierre; och den internationella sommarakademin i Salzburg. Christoph Draeger har haft mer än 60 internationella separatutställningar och deltagit i över 160 samlingsutställningar på gallerier, museer och biennaler runt om i världen.

CHRISTOPH DRAEGER

PROFESSOR I FRI KONST
1 OKTOBER 2015

De senaste nyheterna: Konst i efterdyningarna av 11 september

Är det legitimt för konstnärer att inspireras av förödelser? Kan katastrofer katalysera konstproduktioner? Christoph Draeger har som konstnär arbetat med katastrofer och förstörelse under de senaste tjugo åren. Hans konceptuella projekt gestaltas i form av installationer, video- och fotobaserade medier, där han kritiskt utforskar de frågor som rör katastrofer i en mediemättad tid.

Efter att den 11 september 2001 själv bevittnat katastrofen när två plan flög in i tvillingtornen i New York – hans hemstad från 1996 till 2011 – ställdes han inför frågan: hur är det möjligt att börja om efter en sådan chock – i synnerhet för en konstnär vars arbete till stor del bestod i att analysera katastrofer – och klara av att reagera både intellektuellt och estetiskt? Hur konceptualiserar man en sådan katastrof efter rädslan och de offentliga utbrotten av chauvinism och floder av mediala reaktioner?

Christoph Draeger ger svar i några av sin stora samling verk som omfattar olika aspekter av åter-kontextualisering av samtidshistorien. Han vill i Umeå skapa en diskussion, 15 år efter han utmanades av kontroversen som följde mottagandet av dessa verk, vid en tidpunkt där vi nästan varje dag möts av nya rapporter om terroristattacker.

DAVID EDVARDSSON

PROFESSOR I OMVÅRDNAD
1 JANUARI 2016

Personcentrerad vård och hälsofrämjande livsmiljöer för äldre

David Edvardssons forskning söker kunskap kring vad som kännetecknar personcentrerad vård och hälsofrämjande livsmiljöer för äldre personer samt personer med demenssjukdomar och kognitiva nedsättningar. Svensk och internationell äldrevård och äldreomsorg står inför stora nationalekonomiska och vårdvetenskapliga utmaningar – att erbjuda högkvalitativ och kostnadseffektiv vård. Det finns ett stort behov av innovativa modeller för vård och omsorg riktade mot ökade upplevelser av ohälsa, otrygghet, ensamhet och utsatthet hos svenska äldre personer i deras hem och på särskilda boenden.

Edvardssons forskning fokuserar på hur vård och omsorg kan utvecklas för att stödja äldres hälsa och välbefinnande, exempelvis genom studier av trygghetsboenden, vård- och omsorgsboenden för äldre samt hemtjänst. Edvardssons forskning bidrar till att samhället utifrån vetenskapliga grunder kan erbjuda bästa tänkbara vård och omsorg till den växande skaran äldre personer. Ur ett individperspektiv bidrar forskningen till att äldre personer kan uppleva hälsa, välbefinnande, trygghet och möjlighet att leva ett gott och värdigt liv trots sjukdom och/eller funktionsnedsättningar.

David Edvardsson föddes 1973 i Skellefteå. Han avlade sjuksköterskeexamen 1997 och disputerade 2005 vid Umeå universitet. Åren 2006–2007 gjorde han postdok vid La Trobe University, Melbourne, Australien, 2008 han fick en forskarassistenttjänst och 2009 antogs han som docent i omvårdnad. Edvardsson har haft olika expertuppdrag, exempelvis för Socialstyrelsens nationella riktlinjer för vård och omsorg av personer med demenssjukdomar, Australiensiska senatens utredning om bemanningsfrågor inom äldrevård samt statens offentliga utredning om nationell kvalitetsplan för äldreomsorg.

Åke Forsberg föddes 1951 i Umeå och avlade 1975 masterexamen i kemi och mikrobiologi, Stockholms universitet. År 1981 började han som forskare vid FOA (senare FOI) i Umeå, disputerade 1989 vid Institutionen för molekylärbiologi och arbetade 1990–1991 som postdok vid Institute for Molecular Medicine, Oxford. Han blev 1996 docent, 2001 adjungerad professor och forskar sedan 2007 inom infektionsbiologi, ingår i MIMS ledningsgrupp, koordinerar en nationell forskarskola och är sedan 2014 vicedekan för forskning vid Medicinska fakulteten.

ÅKE FORSBERG

PROFESSOR I MOLEKYLÄR PATOGENES
28 JUNI 2016

Söker nya läkemedel mot antibiotikaresistenta bakterier

Åke Forsberg forskar om bakteriella infektionssjukdomar och molekylära mekanismer som gör att bakterier kan ”besegra” kroppens immunförsvar och orsaka allvarliga, i vissa fall livshotande, infektioner. Vid FOI var forskningen fokuserad på allvarliga infektionssjukdomar. I samarbete med en forskare vid NIH i USA kunde Forsbergs forskargrupp visa hur pestbakterien, som orsakade digerdöden på medeltiden, utvecklades från en harmlös bakterie till att kunna sprida förödande sjukdom via loppor. I arbetsuppgifterna på FOI ingick även att medverka som UD:s expertstöd inom nedrustning och vid förhandlingar inom FN för att stärka konventionen om biologiska vapen.

Forskningen vid Umeå universitet är inriktad mot nya strategier för läkemedel mot antibiotikaresistenta bakterier. Forskningen bedrivs inom UCMR/MIMS, där samarbetet med kemister för att hitta nya läkemedelskandidater är centralt. Som koordinator för den nationella forskarskolan för doktorander och postdoktorer arbetar Åke Forsberg för att skapa nätverk och en bredare rekryteringsbas för unga forskare till detta viktiga forskningsområde.

ANNELI IVARSSON

PROFESSOR I EPIDEMIOLOGI OCH FOLKHÄLSOVETENSKAP
1 DECEMBER 2015

Från celiaki till folkhälsa och välfärd

Anneli Ivarsson leder translationell forskning kring celiaki (glutenintolerans) med resultat som väckt intresse nationellt och internationellt. Fynden har i grunden förändrat synen på celiaki, från genetiskt bestämd till multifaktoriell och från en ovanlig barnsjukdom till ett folkhälsoproblem.

År 2005 initierade hon Salut-satsningen – ett hälsofrämjande initiativ för barn och ungdomar – för att förbättra hälsobevakningen och verka för evidensbaserade metoder i sjukdomsförebyggande arbete. Satsningen är av fortsatt nationellt intresse då den ger vägledning kring hur hälsofrämjande insatser kan stärkas inom ordinarie verksamheter genom ökad samverkan och systematiskt förbättringsarbete.

Inom Umeå SIMSAM Lab – som Anneli Ivarsson var med och initierade 2008 tillsammans med flera samhällsvetare – bedrivs studier kring barndomens betydelse för hälsa och välfärd ur ett livsloppsperspektiv. Omfattande information kring alla de 14,9 miljoner personer som bott i Sverige sedan 1960-talet ger stora möjligheter till ökad kunskap till nytta för samhällsutvecklingen.

Anneli Ivarsson föddes 1958 i Lund. Hon slutförde sina studier vid läkarprogrammet, Umeå universitet 1985, blev specialist i barn- och ungdomsmedicin 1991 och tog sin doktorsexamen i pediatrik 2001. Sedan 2003 har Ivarsson sin kliniska verksamhet vid Västerbottens läns landstings folkhälsoenhet. År 2008 blev hon docent i epidemiologi och folkhälsovetetenskap och 2015 blev hon professor i samma ämne. Anneli Ivarsson har ett intresse för organisationsutveckling och ledarskap och är idag enhetschef på Epidemiologi och global hälsa, samt har fakultetsuppdrag.

ANNA LARSSON

PROFESSOR I IDÉHISTORIA MED UTBILDNINGS-VETENSKAPLIG INRIKTNING
1 FEBRUARI 2016

Anna Larsson föddes 1967 och växte upp i Piteå. Efter ämneslärarexamen i musik och matematik 1990 arbetade hon som lärare innan studier påbörjades i idéhistoria. Hon disputerade vid Umeå universitet 2001, avhandlingen premierades med Leo P. Chall Dissertation Fellowship. Larsson har bedrivit forskning i en rad projekt parallellt med undervisning i historiska ämnen, samt vid lärar- och socionomutbildningarna. År 2007 blev hon docent och 2012 var hon gästforskare vid Uppsala universitet. Anna Larsson ägnar sig även åt att leda och utveckla ämnesdidaktisk forskning.

Barn, skola och vetenskap i förändring

Anna Larssons forskning ligger inom utbildnings- och samhällsvetenskapshistoria och berör främst 1900-talets andra hälft fram till idag. Utöver sociologihistoria har hon i andra projekt undersökt folkbildning och lärarutbildning i musik, den vetenskapliga och publika debatten om mobbning, den psykosociala elevvården och dess professioner, samt skolgården som socialt och pedagogiskt rum, samtliga ur idéhistoriskt perspektiv och med fokus på synsättsförändringar över tid.

Studierna visar hur idéer och föreställningar kring skolbarn och deras behov har varierat med olika vetenskapliga rön, skiftande pedagogiska idéer, förändringar i skolsystem och skolorganisation, framväxande professionella intressen och förändrade generella synsätt på barn och barndom.

Inte minst framstår det tydligt hur förståelser och övertygelser om barns bästa, även om de i samtiden verkar oantastligt självklara, över tid blir ersatta av nya, lika synbarligt självklara, tolkningar. Resultaten av hennes forskning ger underlag för kritisk reflektion över skola, utbildning och vetenskap och en ökad förståelse för rådande idéers tidsbundna karaktärer.

BARNET

Vi kan
utbildning

J. OLA LINDBERG

PROFESSOR I PEDAGOGIK
1 JANUARI 2016

Lärande och IT i en alltmer digitaliserad utbildning

Utbildning och undervisning är verksamheter som förekommit under lång tid och som alltid i någon mening varit nära sammankopplade med utvecklingen i samhället. Idag genomgår samhället en förändring som även inverkar på förutsättningarna för utbildning och undervisning. Detta får betydelse för hur processer av lärande kan betraktas.

I dagens skola och utbildning förekommer alltfler inslag av digital teknik. I det perspektivet är frågor som rör lärande intressanta att studera. Relationen mellan vad vi väljer att betrakta som lärande och det vi ser som inverkan av digitalisering i termer av gammal, ny, eller modern teknik framstår idag som alltmer angelägen. Särskilt i en tid präglad av ökat fokus på global konkurrens och internationella jämförelser.

J. Ola Lindberg har i sin forskning framför allt sökt förstå hur relationen mellan utbildning och undervisning är organiserad inom det offentliga skolväsendet och inom högre utbildning i Sverige och i ett internationellt perspektiv.

J. Ola Lindberg föddes 1966 i Ljusdal och växte upp i Sundsvall. Han avlade examen som grundskollärare 1992 i Luleå, och disputerade 2005 vid Umeå universitet inom ämnet pedagogik. Han har varit verksam vid Mittuniversitetet från 1996, där han 2011–2015 var verksamhetschef för Lärande och resurscenter (LRC) vid Universitetsbiblioteket. År 2011 blev han docent och 2015 professor i pedagogik vid Mittuniversitetet. Han har även lång erfarenhet av grundutbildning, bland annat som programansvarig och examinator.

TOMAS LINDGREN

PROFESSOR I RELIGIONSPSYKOLOGI MED RELIGIONSHISTORIA 1 OKTOBER 2015

Tomas Lindgren föddes 1963 i Ersmark, Skellefteå. Han avlade teologie kandidatexamen vid Uppsala universitet 1989 och arbetade därefter under några år som präst i Umeå. År 1994 avlade han filosofie magisterexamen vid Umeå universitet. Forskarutbildning i religionspsykologi inleddes samma år i Uppsala, parallellt med anställning som universitetsadjunkt i Umeå. Efter disputationen 2001 befordrades han till universitetslektor och antogs som docent 2010 vid Umeå universitet. Under de senaste tio åren har han varit gästprofessor vid Gadjah Mada universitetet i Yogyakarta, Indonesien.

Religion och politik

Tomas Lindgrens forskning har huvudsakligen behandlat samspelet mellan religion och politik, framförallt religiös fundamentalism, radikaliseringsprocesser, religiösa konflikter, religiöst motiverat våld och religiöst inspirerad ickevåldsaktivism. Denna forskning, som primärt är baserad på fältstudier i Syd- och Sydostasien, lägger särskilt fokus på kontext och interaktion mellan individer och grupper.

Lindgren menar bland annat att det finns ett antal sammanhang som kan främja såväl religiös radikalisering som religiösa konflikter och religiöst inspirerad ickevåldsaktivism. Strukturella, politiska och socioekonomiska förhållanden är några exempel. Han menar att vi måste lägga särskilt fokus på den sociala dynamiken under mobiliserings- och rekryteringsprocesser om vi ska kunna förstå de omständigheter som leder från missnöje till motstånd. Potentiella aktivister måste övertygas om att de socioekonomiska och politiska arrangemangen är oacceptabla och möjliga att förändra.

Tomas Lindgren har visat att religionerna ofta spelar viktiga roller under dessa processer och att deras inverkan beror på att de aktiverar sociala och psykologiska mekanismer som främjar ett utmanande politiskt engagemang.

URBAN MARKSTRÖM

PROFESSOR I SOCIALT ARBETE
1 MAJ 2016

Samhällets stöd till personer med psykisk funktionsnedsättning

Urban Markströms forskning rör omvandlingen från institutionsbaserad vård till ett system där stödet ges i samhället och där samordning mellan olika myndigheter blivit ett centralt tema. En del av forskningen handlar om hur policyn på området formas och hur den tas emot och översätts av lokala myndigheter. Hans studier visar på de komponenter som påverkar en framgångsrik implementering, men också på effektiviteten hos nya arbetssätt för till exempel arbetsrehabilitering och vård- och stödsamordning.

Resultaten har implikationer både för vilka arbetssätt som bör användas och hur de kan implementeras. Andra studier har följt införandet av marknadssystem på psykiatriområdet eller studerat intresseorganisationernas roll och funktion som en del av det svenska välfärdssystemet.

Urban Markström har också studerat hur attityderna till psykisk sjukdom ser ut hos olika grupper och utvecklat program för att minska fördomar och öka toleransen. En stor del av hans forskning har planerats och genomförts i samarbete med myndigheter, lokala utförare och brukare.

Urban Markström föddes 1969 i Ostvik norr om Skellefteå. Han tog socionomexamen vid Umeå universitet 1996. Mellan åren 1999–2012 arbetade han som chef för Socialpsykiatriskt kunskapscentrum, en verksamhet inom Region Västerbotten. Markström disputerade 2003 och blev året därpå universitetslektor i socialt arbete vid Umeå universitet. År 2009 antogs han som docent. Urban Markström är en av ledarna för Centrum för Evidensbaserade Psykosociala Insatser (CEPI) och är sedan 2012 gästprofessor vid Helsingfors universitet.

GREGORY NEELY

PROFESSOR I PSYKOLOGI MED INRIKTNING MOT KOGNITIV PSYKOLOGI
1 MAJ 2016

Gregory Neely föddes 1965 i Milwaukee, USA. Han läste vid University of Minnesota innan han disputerade vid Stockholms universitet år 1995 inom ämnet psykologi. Året därpå tillbringade han vid Yale University som postdok. Han anställdes som forskare 1998 vid Arbetslivsinstitutet i Umeå och år 2007 fick han anställning vid Institutionen för psykologi vid Umeå universitet. Hösten 2012 tillbringade han som gästlärare vid Haverford College som stipendiat inom STINT:s Excellence in Teaching Programme.

Hur sensorisk information påverkar oss

Gregory Neelys forskning handlar i huvudsak om hur individen i arbete och i dagligt liv påverkas av och samspelar med sin fysiska miljö, samt hanterar problemområden som trötthet, distraktion och prestation. Forskningen är kopplad till Human factors, ett dynamiskt och tvärvetenskapligt forskningsområde där människa-miljö-interaktion och tillämpad forskning spelar centrala roller.

En stor del av Gregory Neelys forskning fokuserar på miljöer som karakteriseras av mycket ljud och/eller vibration som till exempel hos yrkesförare, i industriarbete, i skogsmaskinsarbete, på förskolor och i flygmiljöer. Med hjälp av både fältstudier och arbete i simulerade miljöer har forskningen visat hur samspelet mellan den sensoriska miljön, det arbete som utförs och individen kan ha både kognitiva och fysiologiska negativa effekter.

Relaterade forskningsområden som Neely arbetar med inkluderar hur simulatorer kan användas för att träna operatörer att hantera komplexa och farliga miljöer samt hur individer som är känsliga för buller eller luktande kemiska ämnen förvärvar och utvecklar miljöintolerans.

VIC
FIRTH

ELISABET
NYLANDER
PROFESSOR/ÖVERLÄKARE

ELISABET NYLANDER

PROFESSOR I DERMATOLOGI OCH VENEREOLOGI
1 SEPTEMBER 2015

Forskning med betydelse för människans vardag

Klamydia, den vanligaste sexuellt överförbara infektionen, är ett folkhälsoproblem med stor samsjuklighet, svåra komplikationer och stora kostnader. Eftersom klamydia oftast är symtomlös och många bär på infektionen under lång tid, är risken att smittas hög. Trots stora insatser har smittan inte minskat.

Elisabet Nylander och hennes forskargrupp försöker förstå orsaken till den höga förekomsten av sjukdomen i samhället och hur man kan förebygga spridningen. I arbetet med att utveckla ett nationellt centrum i Umeå studeras klamydia ur många perspektiv, exempelvis identifiering av riskfaktorer för smittspridning, effekten av interventioner och betydelsen av psykisk hälsa och personlighet.

Nylander disputerade på en avhandling om inflammatoriska markörer i huden. Hon har behållit det kliniska intresset för inflammatoriska sjukdomar som ger svåra slemhinnebesvär och i ett multidisciplinärt samarbete studeras faktorer som påverkar sjukdomsutveckling, behandling och livskvalitet. I ett annat projekt studeras personer med uttalad svettning med fokus på hur svettningen påverkar livskvaliteten. Forskningens fokus är projekt med direkt betydelse för patientens vardag.

Elisabet Nylander föddes 1955 i Norsjö. Hon avlade läkarexamen 1980 och blev specialist i dermatologi-venereologi 1988. Forskningen efter disputationen 1997 har det övergripande målet att stärka Umeå som ett nationellt forsknings- och utvecklingscentrum för sexuellt överförbara sjukdomar. Elisabet Nylander blev docent 2005 och är överläkare vid hud- och STD-kliniken, Norrlands universitetssjukhus. Hon har spetskompetens inom sin kliniska verksamhet och uppdrag i olika nationella och internationella samarbeten.

JENNY PERSSON

PROFESSOR I BASAL TUMÖRBIOLOGI
1 MARS 2016

På jakt efter nya läkemedel mot cancerspridning

Jenny Persson föddes 1964 i Peking, Kina. Hon tog sin doktorsexamen i molekylärgenetik vid Lunds universitet 1998 och gjorde sin postdok vid College of Surgeons and Physicians, Columbia University. År 2001 fick hon tjänst som forskarassistent vid Lunds universitet och startade en cancerforskningsgrupp. År 2005 blev Persson docent och 2015 fick hon en lektorstjänst i experimentell patologi. Hon utsågs 2015 till hedersprofessor vid University of Nottingham. Jenny Persson har lång erfarenhet av jämställdhetsarbete och ingår i en rad internationella samarbeten.

Jenny Persson forskar om tumörbiologi. Hon kartlägger molekylära mekanismer bakom utvecklingen av aggressiv cancer och cancerspridning. I många fall får cancerpatienter symtom först när cancern spridit sig. Ett annat problem är att tumörers betydande molekylära heterogenitet gör att aggressiva cancerceller ofta inte svarar på befintliga behandlingsmetoder.

I sin forskning mäter Persson vilka cancergener som är biomarkörer och deras aktivitet i tumören för att bättre förstå cancersjukdomen. Hon utvecklar en ny teknik för att mäta biomarkören lipidkinas som kan upptäcka cancerceller i blodet. Med blodprov eller tumörbiopsi hoppas hon kunna förutsäga om cancerpatienter har hög risk för metastaser och vilken behandling som passar.

Jenny Persson forskar också på att ta fram skräddarsydda mediciner som riktar in sig på de mekanismer som orsakar eller sprider cancermetastaser utan att skada friska celler. Hennes forskargrupp testar om nya målinriktade läkemedelskandidater kan hämma tumörtillväxt och sätta igång tumörcelldöd, vilket kan vara användbart för att förhindra spridning av prostatacancer.

ERIK ROSENDAHL

PROFESSOR I FYSIOTERAPI
1 DECEMBER 2015

Fysisk träning viktigt för personer med demens

Demens är ett globalt folkhälsoproblem. I världen finns nära 50 miljoner personer med demens, varav över 150 000 i Sverige. Antalet förväntas öka de närmaste årtiondena på grund av åldrande befolkningar.

Demens leder både till försämrade kognitiva funktioner, exempelvis minne, och försämrade fysiska funktioner, exempelvis gång- och balansförmåga. Trots att fysisk aktivitet och träning bevisligen ger positiva effekter för äldre personer är hälsoförödande fysisk inaktivitet vanligt på äldreboenden. Få har studerat effekterna av fysisk träning för personer med demens.

Erik Rosendahl forskar om möjligheter till och effekter av fysisk träning för äldre personer, med fokus på personer med demens. Han har tillsammans med kollegor utvecklat ett högintensivt funktionellt träningsprogram. Träningen har visat sig ge viktiga effekter på balans, benstyrka och hjälpbehov i vardagen och är genomförbar även för personer på äldreboenden. Personer med demens har beskrivit att träningen var utmanande men genomförbar samt gav både njutning och styrka. Forskningsresultaten har fått genomslag i både nationella och internationella riktlinjer.

Erik Rosendahl föddes 1970 i Umeå. Han tog sjukgymnastexamen 1993, disputerade 2006 och blev docent 2011. Han hade en klinisk forskartjänst finansierad av Vetenskapsrådet vid Enheten för fysioterapi 2009-2015 och var anställd vid Geriatriskt centrum 1995–2015. Han har haft nationella uppdrag för SKL och Socialstyrelsen samt medverkat vid framtagande av internationella riktlinjer för fysisk aktivitet på äldreboenden. Han var förste-författare till en artikel som 2014 utsågs av internationella experter till en av de viktigaste studierna någonsin inom fysioterapi.

MIGUEL SAN SEBASTIÁN

PROFESSOR I FOLKHÄLSOVETENSKAP
1 JANUARI 2016

Socioekonomi och folkhälsa – från Amazonas till Umeå

Miguel San Sebastián föddes 1966 i San Sebastián, Spanien. Han studerade till läkare vid Universidad del Pais Vasco och flyttade till Ecuador 1990 för att arbeta som koordinator för ett primärvårdsprogram i Amazonas. År 2001 disputerade han vid London School of Hygiene & Tropical Medicine med en avhandling om hälsoeffekterna av oljeutsläpp. Sedan 2005 är han universitetslektor vid Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin, Enheten för epidemiologi och global hälsa vid Umeå universitet och sedan 2008 docent i internationell hälsa.

Kopplingen mellan socioekonomiska faktorer och folkhälsa har alltid varit kärnan i Miguel San Sebastiáns forskning. I början av hans karriär låg fokus på sambandet mellan hälsan hos lokalbefolkningen och miljöförstöring som följd av oljeutvinning i Ecuadors regnskog. Hans forskningsområde expanderade sedan till att undersöka hur handelsavtal påverkar befolkningens hälsa.

San Sebastiáns forskning kring hur man kan stärka hälso- och sjukvårdssystem på landsbygden började i Ecuador och vidareutvecklades när han kom till Umeå universitet och Enheten för epidemiologi och global hälsa. Han har erfarenhet av hälsosystemsforskning i låg- och mellaninkomstländer såsom Guatemala, Etiopien och Indien. En viktig komponent i dessa pågående samarbetsprojekt är att utveckla den lokala forskningskapaciteten.

Tillgången till data av god kvalitet i Sverige har möjliggjort för Miguel San Sebastián att studera sociala bestämningsfaktorer som ligger till grund för hälsoskillnader. Även om svensk folkhälsa generellt förbättrats i många avseenden så kvarstår eller ökar social ojämlikhet i hälsa idag.

CRAFT

CAMILLA SANDSTRÖM

PROFESSOR I STATSVETENSKAP MED INRIKTNING MOT MILJÖ- OCH NATURRESURSPOLITIK
1 JUNI 2016

Styrning och förvaltning av miljö- och naturresurser

Camilla Sandström forskar om hur samhället kan styras i hållbar riktning. Hon har framförallt undersökt förutsättningar för hur medborgare och företrädare för olika intressen kan involveras i styrning och förvaltning av miljö- och naturresurser.

Resultaten av hennes forskning används till exempel i förvaltningen där syftet är att främja ett uthålligt användande av naturresurser. Ett centralt tema i hennes forskning är vilka problem som är förknippade med nyttjande, förvaltning och skydd av så kallade gemensamma resurser, det vill säga där det finns flera olika former av nyttjande av samma resurs. Hon har i flera projekt studerat möjligheten att utforma lösningar som förenar kravet på skydd och nyttjande, och nationella demokratiska behov med lokala rättigheter och brukarmedverkan.

För att politiska idéer skall förverkligas och förändra samhället används olika styrmedel. Sandström har i andra projekt analyserat hur sådana styrmedel fungerar, samverkar och tolkas. Hennes forskning är, i likhet med många miljö- och naturresursfrågor, i hög grad tvärvetenskaplig med en tydlig förankring i samtida samhällsutmaningar.

Camilla Sandström föddes 1967 i Örnsköldsvik. Hon disputerade 2003 vid Statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet och tillträdde en docentur 2011. Sedan 2015 är hon biträdande programchef för Mistra-projektet Future Forests, som drivs av Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i samarbete med Umeå universitet och Skogforsk. Från hösten 2015 är hon med i programstyrelsen för det norska miljöforskningsprogrammet Miljøforsk, och sedan 2014 ledamot i den Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien.

LASZLO VEISZ

PROFESSOR I FYSIK MED INRIKTNING MOT VÄXELVERKAN MELLAN LASERLJUS OCH MATERIAL
1 MAJ 2015

Laszlo Veisz föddes 1974 i Budapest, Ungern, och tog examen i fysik vid Eötvös Lóránd University. Sin doktorsexamen i laserplasmafysik erhöll han 2003 i Jena, Tyskland. Veisz arbetade sedan som postdok vid Wiens Tekniska Universitet (2003–2004) och Max-Planckinstitutet för kvantoptik i Garching, Tyskland (2005–2016), där han fick fast anställning och senare blev biträdande föreståndare. Laszlo Veisz har hållit ett stort antal föreläsningar vid internationella konferenser.

Filmar elektroners rörelser vid ultrasnabba processer

Gränsen för vetenskapliga studier av ultrasnabba förlopp närmar sig nu den tidsskala som karaktäriserar elektronernas rörelser i atomer, molekyler och joniserade plasmor. Detta gör det möjligt att både filma elektroners dynamik och påverka dem med en tidsupplösning och precision som saknar motstycke.

Laszlo Veisz arbetar med att generera och använda de kortaste ljus- och elektronpulser som någonsin skapats. Ett nyutvecklat lasersystem alstrar först korta, mycket intensiva ljusblixtar som sedan, genom komplicerade processer i växelverkan med materia, genererar ännu kortare pulser av antingen extremt ultraviolett ljus eller elektronsvärmar som har en längd av endast omkring 100 attosekunder (= 10-16 s). De viktigaste tillämpningarna rör observation och kontroll av processer genom pump-probspektroskopi med subatomär tidsupplösning, samt elektrondiffraktion med subatomär rumsupplösning.

Utvecklingen av dessa korta ljus- och elektronpulser möjliggör studier på nya tidsupplösningsnivåer som kan ge unik information om och kontroll av materien, vilket i sin tur förväntas kunna flytta fram forskningsfronten inom områden som optisk elektronik och strukturbestämning inom biomedicin.

book-Acc

MIKAEL VINKA

PROFESSOR I SAMISKA
1 SEPTEMBER 2015

Samiska språk och människans språkförmåga

De samiska språken talas av urbefolkningen i norra Skandinavien, Finland och Kolahalvön. Bortsett från traditionellt lexikografiskt arbete är de lingvistiska systemen i de samiska språken fragmentariskt beskrivna. Från ett lingvistiskt perspektiv har de samiska språken intressanta formella egenskaper som saknas i de språk som vanligtvis åtnjuter fokus inom lingvistiken.

Genom att grundligt undersöka samiskans lingvistiska system tillförs nya insikter som är av betydelse för de övergripande insikterna om människans språkförmåga, och bidrar därmed till forskningen om en universiell biologiskt betingad lingvistisk teori.

Mikael Vinka forskar bland annat om förekomsten av ellipsfenom i samiska, det vill säga syntaktiska frasbildningar som saknar uttal. Dessa är intressanta dels för att de tolkas semantiskt, och dels för att de skiljer sig i många avseenden från mer välutforskade språk. Förutom att vara formellt teoretiskt intressanta, är kartläggningen viktig för traditionella studier av språken, och därmed också för språkrevitaliseringsarbete.

Mikael Vinka föddes 1962 och växte upp bland annat i Östergötland. Han gjorde sina grundstudier vid Lunds universitet och disputerade 2002 vid McGill University, Kanada, inom ämnet teoretisk lingvistik. Åren 2003–2008 var han anställd som forskarassistent i samiska språk vid Umeå universitet. År 2008 tillträdde han som lektor i samiska. Utöver forskningen arbetar Mikael Vinka främst med grundutbildning i sydsamiska.

PRISTAGARE
VID UMEÅ UNIVERSITET

FREDRIK ALMQVIST

BALTICS SAMVERKANSPRIS MED ENTREPRENÖRSKAPSINRIKTNING

Fredrik Almqvist föddes 1967 och växte upp i Skellefteå. Han avlade kandidatexamen i kemi vid Umeå universitet 1991 och doktorsexamen 1996 i organisk kemi vid Lunds universitet. Åren 1997–1998 var Almqvist postdokfinansierad av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse (KAW) vid Washington University School of Medicine, St. Louis, USA. Han återvände därefter som KAW-finansierad forskarassistent till Kemiska institutionen, Umeå universitet, där han 1999 blev lektor i organisk kemi. År 2003 blev han docent och i augusti 2007 utsågs han till professor i organisk kemi. Fredrik Almqvists forskning har tidigare belönats med Göran Gustafssonpriset (2013) och Norblad-Ekstrandmedaljen (2016).

Framtidens alternativ till antibiotika

Fredrik Almqvist är en synteskemist som letar nya alternativ för att bekämpa sjukdomsframkallande bakterier. Nya alternativ där målet är att undvika snabb resistensutveckling, en av vår tids tuffaste och mest angelägna utmaningar. På senare år har Almqvists forskargrupp också börjat studera möjligheten att påverka så kallade amyloider vilka förknippas med sjukdomar såsom Alzheimers, Parkinsons m.m. I dessa studier arbetar forskargruppen parallellt med att utveckla nya förbättrade syntesmetoder för att på ett effektivare sätt kunna framställa de nya föreningarna.

Almqvist har aktivt verkat för att hans forskning ska komma samhället till nytta och flertalet upptäckter har patenterats och omsatts till nyföretagande. År 2007 grundade han sitt första företag – Nordic ChemQuest AB – baserat på en ny typ av ädelmetallkatalysator. År 2015 bytte bolaget namn till SpinChem AB, som idag har breddat verksamheten mot nya effektiva lösningar för kemikalieproduktion, bioteknik och miljöteknik. År 2010 blev Fredrik Almqvist en av grundarna till bolaget QureTech Bio AB, som utvecklar nya lösningar för att bekämpa sjukdomsframkallande bakterier.

Baltics samverkanspris med entreprenörskapsinriktning utdelas till en vid Umeå universitet verksam lärare eller forskare som under det gångna året gjort värdefulla insatser inom ramen för samverkansuppgiften, i synnerhet när det gäller uppgiften att nyttiggöra forskningsresultat.

GIANNA CHIESA ISNARDI

STIFTELSEN SPRÅK OCH KULTURS PRIS

Nordens kvinna i Italien

När Gianna Chiesa Isnardi började intressera sig för skandinavistik var kännedomen om detta ämne inte så spridd i Italien. Chiesa Isnardi har skrivit två omfattande verk inom ämnesområdet. *I miti nordici* kom ut 1991 och har fått stor betydelse, boken har nu nått en elfte upplaga. *Storia e Cultura della Scandinavia. Uomini e mondi del Nord* utkom i fjol. Vid sidan av dessa verk har Chiesa Isnardi velat hjälpa italienska forskare och läsare att komma i direktkontakt med viktiga litterära texter som tillhör den skandinaviska kulturen.

Hon har översatt flera texter från de olika nordiska språken (inklusive nynorska och färöiska), isländska sagor och modern poesi, bland annat Tomas Tranströmers dikter. Hon har skrivit en mängd artiklar inom det nordiska litteratur-och kulturområdet för vetenskapliga tidskrifter. Dessutom har hon medverkat i olika italienska uppslagsböcker med bidrag om skandinaviska ämnen.

Tyvärr avled Gianna Chiesa Isnardi efter en kort tids sjukdom i slutet av maj 2016, strax efter att hon mottagit beskedet att hon tilldelats Stiftelsen Språk och kulturs pris. Hennes insatser för kännedom i Italien om Nordens språk och kultur kan knappast överskattas. Hon var på alla humanistiska fält Nordens kvinna i Italien; en varm och generös personlighet, mångspråkig och högt bildad.

Forskningscentret Språk och kultur har erhållit en donation på 500 000 kronor av en anonym givare. Medlen förvaltas av en stiftelse med namnet Språk och kultur. Enligt stiftelseurkunden ska en del av avkastningen användas till ett pris ”för framstående forskning av tvärvetenskaplig karaktär som omfattar områdena språk och kultur”.

Gianna Chiesa Isnardi föddes 1949 i Vado Ligure, Italien och avled 2016. Hon har examen i utländska språk och började sin karriär som hjälplärare i germansk filologi vid Universitetet i Genua. År 1981 fick hon anställning som forskare i samma ämne samtidigt som hennes intresse att studera de skandinaviska språken växte. År 1988 fick hon anställning som ’professore associato’ i skandinavistik vid Milanos universitet. År 2005 blev hon vid Universitetet i Genua utnämnd till ’professore ordinario’, den högsta akademiska titeln i Italien, och grundade där Avdelningen för nordiska språk och kultur.

Rikard Eriksson föddes 1979 i Luleå och växte upp i Boden. Efter sin doktorsexamen vid Umeå universitet 2009 har Eriksson medverkat i flera framgångsrika forskningsansökningar. Hans olika forskningsbidrag har citerats flitigt och har tidigare bland annat prisats med Editors' choice i topprankade Journal of Economic Geography (2009) och the Regional Studies Associations' Early Career Award (2010). Sedan 2012 innehar Eriksson ett lektorat vid Institutionen för geografi och ekonomisk historia, under våren 2013 var han gästforskare vid London School of Economics och år 2014 utnämndes han till docent.

RIKARD ERIKSSON

KUNGL. SKYTTEANSKA SAMFUNDETS PRIS INOM SAMHÄLLSVETENSKAP

Arbetskraftens geografi: Kriser och omvandling

Rikard Eriksson har i sin forskning fokuserat på varför geografiska skillnader i sysselsättning och inkomster tenderar att vara så beständiga, och varför vissa regioner lyckas motstå och anpassa sig till ekonomiska kriser bättre än andra. Genom att särskilt belysa betydelsen av arbetskraftens kompetenser, dess fördelning i ekonomin, samt arbetskraftens platsbundenhet och rörlighet inom och mellan regioner har Eriksson bidragit till den teoretiska diskussionen om hur regionala faktorer påverkar förutsättningarna för ekonomisk utveckling.

Det som framförallt rönt uppmärksamhet är den teoretiska diskussionen om hur olika kombinationer av humankapital inom företag kan förnyas och skapa nya produktiva kombinationer, och hur detta sker i samspel med företagens närmiljö. Erikssons nuvarande forskning rör sig kring det huvudsakliga temat hur individer och regioner kan hantera ekonomiska kriser, framförallt företagsnedläggningar eller stora nedskärningar av personalstyrkan. Här har han visat att möjligheten för regioner att hantera ekonomiska kriser och förnya sina industrier beror på vilken möjlighet arbetskraften har att finna nytt arbete i relaterade branscher eftersom det, förutom att minska omställningskostnaderna för de enskilda individerna, också bidrar till en framgångsrik förnyelse av den regionala ekonomin.

Kungl. Skytteanska Samfundet har instiftat priser till yngre forskare vid Umeå universitet för framstående insatser inom teknik/naturvetenskap, humaniora, samhällsvetenskap och medicin.

NELSON O. GEKARA

ERIC K. FERNSTRÖMS PRIS

Immunsystemet: Vän eller fiende?

Immunsystemet är viktigt för att slå tillbaka en attack av smittämnen i kroppen och läkningen av skadad vävnad. En överstimulering eller okontrollerad aktivering av immunsystemet är dock kontraproduktiv; den kan resultera i inflammatoriska sjukdomar, såsom sepsis eller reumatism. En kronisk inflammation främjar utvecklingen av cancer. För att säkerställa en sund immunreaktion som är verksam mot infektioner men inte skadar själva organismen är immunförsvarets reaktionsvägar strikt reglerade.

Nelson O. Gekaras forskning fokuserar på mekanismerna som ligger bakom regleringen och hur ett sammanbrott av dessa mekanismer kan kulminera i sjukdom. Kunskap om reglering kan visa vägar till nya och bättre behandlingsmetoder mot infektioner, inflammatoriska sjukdomar och cancer.

Skeppsredare Eric K. Fernströms stiftelse för främjande av vetenskaplig medicinsk forskning instiftades år 1978. Dels utdelas Eric K. Fernströms stora nordiska pris, dels Eric K. Fernströms pris till yngre, särskilt lovande och framgångsrika forskare. Det sistnämnda priset utdelas varje år till pristagare från var och en av de sex medicinska fakulteterna i landet.

Nelson O. Gekara är född 1975 och växte upp i Gusii höglandet, Kenya. Han studerade biokemi vid Jomo Kenyatta University of Agriculture and Technology i Nairobi, Kenya, och tog examen 1998. Han arbetade vid International Livestock Research Institute (ILRI) i Nairobi, Kenya, och sedan vid Institute of Animal Pathology i Bern, Schweiz. Efter doktorandstudier gjorde han sin postdok vid två tyska forskningsinstitut: Helmholtz Centre for Infection Research (HZI) i Braunschweig och vid universitetet i Köln. År 2010 rekryterades han som ledare av en forskargrupp vid MIMS och Institutionen för molekylärbiologi, Umeå universitet.

LENA GUNHAGA

MARGARETA OCH ERIC MODIGS PRIS

Lena Gunhaga föddes 1971 i Dorotea. Vid Umeå universitet studerade hon biokemi och molekylärbiologi. År 2002 blev hon doktor, 2009 docent och 2014 professor i utvecklingsbiologi med fokus på nervsystemet. Sedan 2014 ingår hon i Forskningsstrategiska nämnden vid Medicinska fakulteten. Gunhagas forskning har publicerats i internationellt prestigefyllda tidskrifter och hon är ofta talare på internationella konferenser. År 2009 mottog hon Umeå universitets karriärbidrag och 2013 Erik K. Fernströms pris.

Ögats tidiga utveckling i blickfånget

Lena Gunhaga forskar om nervsystemets tidiga utveckling, bland annat med fokus på ögat. Hon har kartlagt när och hur olika signalmolekyler samverkar för att reglera bildningen av lins- och näthinneceller under tidig fosterutveckling, samt hur dessa strukturer påverkar varandras utveckling. Hon har identifierat vilka signalmolekyler som styr att delar av framhjärnan får en ögonidentitet.

Gunhagas upptäckt av en ny molekylär mekanism, där exponeringstiden av en signalmolekyl spelar en nyckelroll i den tidiga specificeringen av linsceller, är idag internationellt etablerad. Hon har även identifierat andra mekanismer som reglerar den kontinuerliga nybildningen av linsceller, vilket har betydelse för vår kunskap om till exempel gråstarr.

Lena Gunhagas grundforskning bidrar till en större förståelse av ögats bildning och funktion, samt varför missbildningar ibland uppstår. Resultat från hennes forskargrupp kan nyttjas i stamcellsforskning för att styra stamceller till att bilda näthinne-, pigment- eller linsceller, vilket kan användas i modeller för vidare sjukdomsstudier rörande ögats olika celltyper.

Margareta och Eric Modigs pris instiftades av Kungl. Skytteanska Samfundet år 1998 efter en donation av konsul Eric Modig och dennes hustru Margareta Modig, Umeå. Enligt donatorernas önskan ska priset utdelas till en skicklig forskare eller forskargrupp för att stödja och uppmuntra forskning inom företrädesvis ögats, hjärtats och lungans områden.

ÅSA GUNNARSSON

GÖREL BOHLINS PRIS FÖR FRAMSTÅENDE GENUSFORSKNING

Utvecklar genusperspektiv inom rättsvetenskap

Professor Åsa Gunnarsson har under många år bidragit till utvecklingen av genusforskningen som forskningsfält vid Umeå universitet, samt genusforskningens internationalisering. Hon har haft stor betydelse för de resultat som uppnåtts vid Umeå centrum för genusstudier och inom Gender Excellence-programmet Challenging Gender.

Gunnarssons forskning undersöker genus och jämställdhet i välfärdsstaten. Hon är en ledande forskare på internationell nivå inom området genus och skatterätt. Såväl nationellt som internationellt har hon med stort engagemang och mod bidragit till att jämställdhets- och genusperspektiv utvecklats och erkänts i rättsvetenskaplig forskning och utbildning.

Genom internationella skatterättsliga projekt och nätverk har hon utvecklat skatterättslig forskning i världen. Detta har rönt stort intresse, och hon har t.ex. inbjudits att presentera sin forskning om skatternas betydelse för jämställdhet hos internationella ministerier, politiska grupperingar och lobbyorganisationer. Idag leder hon ett EU-projekt – FairTax – som bland annat studerar hur EU ska utveckla sin skattepolitik i relation till jämställdhetspolitiska mål.

Görel Bohlins pris för framstående genusforskning ska ges till en vid Umeå universitet verksam lärare/forskare som gjort värdefulla vetenskapliga eller andra insatser inom området för genusstudier.

Åsa Gunnarsson föddes 1958 i V. Örträsk, Västerbotten. Hon tog juristexamen vid Umeå universitet 1984, arbetade under fyra år som handläggare på Skatteverket och disputerade i rättsvetenskap 1995. År 2002 blev hon docent och 2004 professor i rättsvetenskap med inriktning mot skatterätt. Hon har haft många uppdrag både på universitets- och nationell nivå, och erfarenheten som forskningsledare är omfattande. Idag är Åsa Gunnarsson verksam som professor vid Juridiskt forum och koordinator för Horizon2020 i projektet FairTax.

GAUTI JÓHANNESSON

KUNGL. SKYTTEANSKA SAMFUNDETS PRIS INOM MEDICIN

Gauti Jóhannesson föddes 1979 i Reykjavík på Island. Han avlade läkarexamen vid Umeå universitet 2006, blev specialist i ögonsjukdomar 2014 och överläkare 2015. Han disputerade 2011 på en avhandling om glaukom och ögontrycksmetoder samt gjorde en postdok 2012–2013 vid University of Iceland med fokus på utvecklande av förbättrad läkemedelstillförsel in i ögat. Jóhannesson har erhållit flertalet forskningsanslag och blev 2014 tilldelad Svenska sällskapet för medicinsk forsknings fyraåriga stora etableringsanslag. Han är idag verksam vid ögonkliniken NUS där han är ansvarig för glaukomvården.

Glaukom – en smygande folksjukdom

Glaukom är en kronisk ögonsjukdom som ger upphov till skador i synnerven och synfältet. Sjukdomen kommer smygande och obehandlad kan den leda till blindhet. Orsaken till sjukdomen är inte helt känd och ingen botande behandling finns.

Gauti Jóhannessons vetenskapliga och kliniska verksamhet är fokuserad på glaukomsjukdomen. Hans forskning har tidigare innefattat kartläggning av glaukom i befolkningen samt hur man kan förbättra mätningen av ögontryck eftersom förhöjt ögontryck är den största riskfaktorn för utvecklandet av glaukom. Under sin postdok-tjänstgöring vid University of Iceland var forskningen fokuserad på att förbättra behandlingen genom nanoteknologi.

Sedan återkomsten till Umeå 2013 har hans forskning framför allt fokuserat på att försöka öka kunskapen om glaukomsjukdomens förlopp och orsak. Med hjälp av avancerad magnetkamerateknik undersöks blodflödet in till ögat och hur det påverkas av ändringar i ögontrycket. Vidare kommer glaukoms inverkan på blodflöde och ämnesomsättning i hjärnans synbanor att studeras. Förhoppningsvis kommer resultaten leda till förbättrad förståelse för bakomliggande faktorer i glaukomsjukdomen och därmed skapa förutsättningar för utvecklandet av nya behandlingsalternativ i framtiden.

Kungl. Skytteanska Samfundet har instiftat priser till yngre forskare vid Umeå universitet för framstående insatser inom teknik/naturvetenskap, humaniora, samhällsvetenskap och medicin.

EVA MUNCK-WIKLAND

SWEDBANKS VETENSKAPLIGA PRIS TILL AMANDA OCH PER ALGOT MÅNGBERGS MINNE

Sambandet mellan virus och cancer i svalget

Eva Munck-Wiklands forskargrupp visade tidigt sambandet mellan papillomvirus och tonsill-, tungbascancer vilket bidragit till att International Agency for Cancer Research fastställt att vissa typer av dessa virus är cancerframkallande. Gruppen har även visat att en epidemisk ökning av virus-positiv tonsill-, tungbascancer skett under de senaste decennierna. Vidare har gruppen funnit ett starkt samband mellan papillomvirus i tumören och gynnsam prognos – särskilt hos icke-rökare. Patienter med papillomvirus i tumören är yngre, friskare och oftare icke-rökare jämfört med de traditionella huvud-hals-cancerpatienterna.

Forskargruppens målsättning är nu att kunna identifiera de patienter som botas även av mindre krävande operation och strålbehandling och därmed minska biverkningar. Forskningen har resulterat i att patienter med virusinnehållande metastas på halsen idag behandlas med gott resultat utan att genomgå en omfattande operation med avlägsnande av halsens lymfkörtlar.

Eva Munck-Wikland uppvisar en imponerande forskningsproduktion speciellt i förhållande till att den skett parallellt med en tung klinisk tjänstgöring och ett stort engagemang i undervisningsuppdrag.

Amanda och hennes make Per Algot Mångberg instiftade 1974 en fond. De föreskrev att ”priset skall utdelas till en inom de nordiska länderna bosatt forskare, som gjort en synnerligen stor insats för främjande av de neurologiska, neurokirurgiska och oto-rhino-laryngologiska vetenskaperna”.

Eva Munck-Wikland föddes i Stockholm 1953. Hon erhöll läkarexamen 1979 vid Karolinska Institutet. År 1987 blev hon specialist i öron-, näs- och halssjukdomar och är överläkare vid Karolinska Universitetssjukhuset sedan 1999. Med en avhandling om matstrupscancer disputerade hon 1989, blev docent 1993 och adjungerad professor vid Karolinska Institutet 2005. Hon har 93 publicerade originalartiklar och har varit handledare till 12 doktorander. Hon är medlem av Cancerfondens expertråd och chefredaktör för den nystartade tidskriften Acta Otolaryngologica Case Reports.

JOHAN TORDSSON

NORDEAS VETENSKAPLIGA PRIS

Hur kan datormoln förhindra stormar på Internet?

Johan Tordsson föddes 1980 i Tärnaby och växte upp i Storuman. Han tog civilingenjörsexamen i teknisk datavetenskap 2004 och teknologie doktorsexamen 2009, båda från Umeå universitet. Efter postdoktorsvistelse vid Universidad Complutense de Madrid arbetade Tordsson i flera år som forskare, chefsarkitekt och vetenskaplig koordinator i flera stora forskningsprojekt inom Europeiska sjunde ramprogrammet. Han utsågs till docent 2014, var gästforskare på Ericsson Research 2015 och blev universitetslektor 2016.

Johan Tordssons forskning syftar till att skapa autonoma system för framtidens datacenter. Dessa storskaliga datorsystem utgör grunden för alla tjänster som levereras över Internet, och målet är att de ska kunna konfigurera, reparera och optimera sig själva utan mänsklig inblandning.

Med hjälp av nyutvecklade metoder baserade bland annat på reglerteknik, maskininlärning och statistisk analys, kommer framtidens datacenter att själva kunna avgöra när och hur mycket kapacitet som skall allokeras till varje applikation och på så sätt optimera såväl applikationernas prestanda som utnyttjandet av datorhårdvaran. Detta skapar både en god användarupplevelse och minskar energianvändningen hos datacenter, vilken är en betydande faktor både ekonomiskt och ur miljösynpunkt.

Forskningen sker i nära samarbete med ett stort antal aktörer inom både akademi och industri. Utöver vetenskapliga publikationer och disputerade doktorander har forskningen resulterat i patent och skapandet av avknoppningsföretaget Elastisys som erbjuder programvara för att optimera molntjänster.

Nordeas vetenskapliga pris delas ut till forskare som gjort framstående insatser för främjande av vetenskaplig forskning och utveckling inom framförallt samhällsvetenskapliga, rättsvetenskapliga och/eller datavetenskapliga forskningsområden. Även andra forskningsområden kan vara aktuella om de bedöms ha relevans för bankverksamhet.

ANN WENNERBERG

SVEN OCH MAUD THURÉUS PRIS

Ytlig forskning som går på djupet

Ann Wennerberg riktar sin forskning mot hur ersättning av förlorade tänder med tandimplantat kan förbättras. I de tidigaste studierna visade hon att inläkningen i käkbenet kunde förbättras genom att den traditionella titanskruven blästrades. Hon ”fick blodad tand” och visade i flera studier att olika ytbeläggningar och form på implantatet ytterligare kunde förbättra inläkning och benbildning. I sitt senaste projekt har hon växlat från fokus på skruven till hur benet påverkas av implantaten och den traditionella titanskruven har bytts ut mot en magnesiumbaserad skruv som löses upp och ersätts av kroppsegen vävnad. Hon samarbetar bland annat med Max 4-laboratoriet för kärnfysik och acceleratorfysik i Lund.

En god tandstatus är av stor betydelse för såväl hälsa och förutsättningar för att äta som för självkänsla och social status. Wennerbergs forskning har redan lett till att metoderna för att ersätta förlorade tänder har förbättrats och de pågående projekten kommer att leda till ytterligare förbättringar. Hennes forskning kan också få stor betydelse för andra implantat, till exempel höftleder.

Sven Thuréus, medicine och odontologie hedersdoktor, leg. läkare och leg. tandläkare, och hans hustru Maud donerade den 2 november 1987 medel till den odontologiska fakulteten vid Umeå universitet för bildandet av en fond benämnd Thuréus fond för odontologisk och stomatologisk forskning jämte plastikkirurgi. Fondens ändamål är att främja forskningen inom tändernas, käkarnas och munhålans område i vid bemärkelse.

Ann Wennerberg föddes 1955 i Göteborg och tog tandläkarexamen 1979 vid Göteborgs universitet, disputerade 1996, blev docent och specialist i protetik 1997 och professor i oral protetik 2002 vid samma universitet. Hon innehar nu motsvarande professur vid Malmö högskola där hon också är vicedekan. Framgångsrik forskning och forskarutbildning har lett till många utmärkelser och uppdrag. Bland annat var hon ledare för den första VR-finansierade forskarskolan i odontologi och fick utmärkelsen excellent forskare av Vetenskapsrådet.

MEDALJÖRER
VID UMEÅ UNIVERSITET

LENA GUSTAFSSON

UMEÅ UNIVERSITETS FÖRTJÄNSTMEDALJ

Lena Gustafsson är född 1949 och bor i Mölndal. Hon blev fil.dr. i mikrobiologi 1980 vid Göteborgs universitet, tillträdde 1999 en professur i bioteknik, Chalmers tekniska högskola och 2011 i mikrobiologi vid Umeå universitet. Hon var 2003–2006 prorektor vid Chalmers, 2006–2010 vice generaldirektör för Vinnova och 2010-2016 rektor för Umeå universitet. Lena Gustafsson har varit ledamot i ett flertal vetenskapliga styrelser och råd. Sedan 2015 är hon ledamot i regeringens referensgrupp för Life Science och sedan 2016 ordförande för Formas forskarråd.

Gränsöverskridande samarbeten och nytt visionsarbete

Under Lena Gustafssons tid som Umeå universitets rektor har hon på ett mycket förtjänstfullt sätt lett universitetet mot att se och nå nya mål inom forskning och utbildning, integrerat med en kvalitetsstärkande samverkan. I den rollen har hon verkat för ett gränsöverskridande samarbete mellan universitetets fakulteter och lärarhögskolan, samt samhället i övrigt. Satsningen på långsiktigt goda förutsättningar för undervisande och forskande personal vid Umeå universitet, med högsta kvalitet i utbildningen och forskningen som mål, har bidragit till att stärka Umeå universitets roll som en viktig nod i det svenska högskolelandskapet. Under hennes ledning infördes ett nytt sätt att arbeta med verksamhetsprocesser, visions- och målarbete som utgår från hög delaktighet och verksamhetens behov och inkluderar alla nivåer.

Lena Gustafsson har på ett avgörande sätt bidragit till att etablera universitetet som Sveriges arktiska universitet genom bland annat samarbetet med Norges Arktiska universitet i Tromsö (UiT) samt genom etableringen av ARCUM, Arktiskt centrum. Hon har på ett avgörande och bestående sätt bidragit till att utveckla Umeå universitet både till ett universitet med internationell profil och betydelse och en hög relevans för sitt nordliga regionala sammanhang.

Umeå universitets förtjänstmedalj delas sedan 2010 ut vart tredje år och mottagaren kan vara såväl anställd vid universitetet som extern respektive vara i aktiv förvärvsålder eller pensionerad/emeriterad.

BRITTA LUNDGREN

UMEÅ UNIVERSITETS FÖRTJÄNSTMEDALJ

Humaniora och genus i fokus

Britta Lundgrens forskning har huvudsakligen varit inriktad på det genusteoretiska fältet. Hennes avhandling Allmänhetens tjänare. Kvinnlighet och yrkeskultur i det svenska postverket är en genusteoretisk och kulturanalytisk studie om kvinnors erfarenheter i en manligt dominerad yrkeskultur. Det övergripande syftet – att studera kön som social och kulturell konstruktion – har varit vägledande även för de påföljande studierna, som presenterats i en lång rad artiklar och monografier.

Sedan 2012 är hon verksam inom området Medical Humanities med inriktning mot kulturella aspekter på pandemier och vaccination genom ett forskningsprojekt finansierat av Stiftelsen Marcus och Amalia Wallenbergs Minnesfond.

Britta Lundgren har mycket förtjänstfullt verkat för att utveckla Umeå universitet genom en rad ledande universitetsuppdrag. Inte minst genom sina uppdrag som dekan för Humanistisk fakultet där hon bedrev ett framgångsrikt utvecklingsarbete, som ledamot i Umeå universitets styrelse och sin stora insats i uppbyggnaden och utvecklandet av den framgångsrika Genusforskarskolan.

Britta Lundgren föddes 1951 i Malå, Västerbotten och bor idag i Umeå. Hon är utbildad till läkarsekreterare och har studerat bl.a. etnologi, konstvetenskap, genusvetenskap, ekonomisk historia och humanekologi vid Umeå universitet. Hon utsågs till professor i etnologi 1999. Åren 2000–2006 var hon föreståndare för Genusforskarskolan och hon har bland annat erhållit Kungliga Gustav Adolfs Akademiens pris samt Görel Bohlins pris för framstående genusforskning. Lundgren är från och med 2016 ledamot i Vetenskapsrådets styrelse.

Umeå universitets förtjänstmedalj delas sedan 2010 ut vart tredje år och mottagaren kan vara såväl anställd vid universitetet som extern respektive vara i aktiv förvärvsålder eller pensionerad/emeriterad.

Publikationen kan beställas från Kommunikationsenheten,
Umeå universitet. Du kan också beställa den i alternativa
format. Dokumentet (i PDF-format) finns att ladda ner från
Umeå universitets webbplats www.umu.se/hogtid/arkiv.
Postadress: 901 87 Umeå. E-post: promotion@umu.se.
Telefon: 090-786 50 00.

Sammanställd av Kommunikationsenheten,
Umeå universitet, september 2016.
Produktion: Kommunikationsenheten, Inhousebyrån,
Umeå universitet, september 2016/15902.
Art Director: Johan Bodén, Umeå universitet.
Foto: Mattias Pettersson, Umeå universitet.
Thomas Andersson (s. 7), Tony Smith (s. 8),
Cambridge University (s. 9), Boston University (s. 10),
Jan Söderström (s. 13), Anders Jonsson (s. 55),
Sofie Henecke (s. 57), Martin Magntorn (s. 59), m.fl.
Tryck: Taberg Media Group, 2016.
ISSN 0280-6711

UMEÅ
UNIVERSITET